

HET ECONOMISCH PROGRAMMA VAN REAGAN

Radicaal omgooien, diepgaand verder liberaliseren. Dat waren slogans die Reagan voor de invloed van de regering op de economie in het vet had liggen. Maar de hooggespannen verwachtingen bleven uit. De Amerikaanse bankiers wéten waarmee de regering aankomt als ze nieuwe reglementeringen en wetten voorstelt. En ze stonden er ook ditmaal niet in. Maar lees verder, daar vind je het op een rijtje, met cijfers en al.

Wie de economische ontwikkelingen tijdens de Reaganadministratie bestudeert, moet met twee aspecten rekening houden. Wat is er gebeurd? En waarom precies is het gebeurd?

De eerste vraag is essentieel om de aard en de omvang van de economische heropleving in de VS te begrijpen, om te weten welke sectoren het beter stellen, en welke delen van de bevolking het slechter stellen sedert Reagan aan de macht kwam. De tweede vraag is essentieel om de ware oorzaken te begrijpen van wat er aan de hand is. Dit korte artikel zal weliswaar geen gedetailleerd antwoord geven op al deze vragen, maar toch kunnen we ten minste pogen een inzicht te verwerven op de aard van de antwoorden.

Deel één. De omvang van het economisch herstel in de VS.

Op sommige gebieden is de vooruitgang van de Amerikaanse economie tijdens de laatste vier jaar reëel en niet zonder gevolgen. Vaak worden de belangrijkste verbeteringen duidelijker als je de huidige situatie vergelijkt met de jaren 1982–83, halfweg Reagans eerste ambtstermijn dus, dan wanneer je kijkt naar de

Andrew Winnick, Professor economie aan de Central State University, Xenia, Ohio. Publiceert over politieke economie in Socialist Review. Lid van de redactieraad van URPE (Union of Radical Political Economists, New York).

periode vóór hem.

Het meest aangehaalde feit is de daling van de inflatie, van 12,4 % in januari 1981, toen Reagan president werd, naar 4,1 % in oktober 1984. Toch moet men zeggen dat de inflatie tijdens de jaren 1982–83 steeds beneden de 4 % lag. Een verbetering dus, die sommige analytici nogal tot nadenken stemt.

Daarna citeert men het liefst het groeiende reëel besteedbare inkomen (d.w.z. na aftrekken van belastingen en met inflatiecorrectie), zowel in het totaal als op een per capita-basis. Dit is een berekening van alle individuele inkomsten in de VS, onafgezien van de bronnen, die de Amerikanen resteren na het betalen van inkomsten- en andere belastingen. Het *per capita*-cijfer is het totaal gedeeld door de bevolking en is dus een meter van het post-belastingen inkomen per hoofd. Dit cijfer is uiteraard een gemiddelde en houdt niet in dat ieder hoofd dat bedrag ter beschikking heeft. In werkelijkheid (d.w.z. na de inflatie-aanpassingen) bedraagt het totale beschikbare inkomen in 1984 2.574,8 miljard dollar, wat een toename is van 10,2 % sedert het begin van het jaar. Maar relevanter is het feit dat van 1980 tot 1982 de toename slechts 1,8 % bedroeg, terwijl sinds 1982 de toename stijgt tot 8,2 %, of 4,1 % per jaar. Op capita-basis daalde dat inkomen van 1980 tot 1982 met 0,3 % per hoofd van de bevolking, maar sindsdien is het gestegen met 4,2 % (of 2,1 % per jaar). Een aanzienlijke vooruitgang in vergelijking met de periode 1976–80. Toen groeiden de inkomens slechts 1,1 % per jaar, wat vooral te wijten was aan de inflatie van 11 % per jaar. Vervolgens is er de daling van de intrestvoeten, maar dat is een ingewikkelder geschiedenis :

	hypotheekrente	prime rate
gemiddelde jaren '60	6,4 %	5,3 %
gemiddelde jaren '70	8,8 %	8,1 %
1980	12,7 %	15,3 %
1981	14,7 %	18,9 %
1982	15,1 %	14,9 %
1983	12,6 %	10,8 %
oktober 1984	12,6 %	12 %

Hoogst genoteerde intrestmeter : november '81 : 16,4 % . Augustus '81 : 20,5 % . Vergelijk je met 1980, dan is de *prime rate* (de rentevoet die de banken aan bedrijven vragen voor leningen op korte termijn, nl. 6 maand) met meer dan 3 % gedaald. Die prime rate bedraagt nu 12 % , terwijl de hypothecaire rente

voor nieuwe huizen nu, met 12,6 %, slechts 0,1 % lager ligt dan in 1980. Maar ook hier wordt de echte zin van de verbetering pas duidelijk als je de huidige rentevoeten vergelijkt met die tijdens de periode 1981-82. Toen bereikten de intrestvoeten hun allerhoogste piek : 20,5 % voor de prime rate en 16,4 % voor de hypotheken. Anderzijds maken veel analytici er zich bezorgd over dat de hypothecaire rente sinds 1983 niet meer gedaald is en, meer nog, dat de prime rate feitelijk gestegen is met 1,25 % . De meeste economen blijven ervan overtuigd dat de rentevoeten uiteindelijk veel hoger liggen dan wenselijk, zeker als je ze vergelijkt met de jaren 60 en 70 of met de situatie in Europa, waar ze variëren van 5 tot 11 % .

Reagan en zijn aanhang citeren vaak nog een aantal andere factoren om aan te tonen met hoeveel succes hij de economie aanpakt. De niet-militaire tewerkstelling is gestegen van 99 miljoen in 1980 naar 105 miljoen op dit moment. Je zou dus kunnen zeggen dat er 6 miljoen nieuwe banen gecreëerd zijn. De feitelijke bezettingsgraad van fabrieken en machines bedroeg 80 % in 1980 en steeg tot 82 % in 1984 (maar in 1979 was het 86 %). Tegen het einde van 1984 zouden de investeringen in bedrijven en uitrusting stijgen tot 425 miljard dollar, tegenover 308,8 miljard in 1980 (maar na de inflatiecorrectie komt dat neer op een totale groei van 9,2 % , of 2,3 % per jaar. Je kan nauwelijks beweren dat dit het enorme resultaat is dat beloofd werd door de voorstanders van de aanbodeconomie). Het niveau van het BNP uitgedrukt in constante dollarprijzen (de totale marktwaarde van al de goederen en diensten geproduceerd in de loop van 1 jaar, gecorrigeerd voor prijsverschommelingen) is van 1980 tot het derde kwartaal van 1984 met 12,2 % omhooggegaan. Het bedraagt op dit ogenblik 3,701 miljard dollar, en groeit constant aan met ongeveer 3 % per jaar. De bedrijfswinsten (na aftrek van belastingen) zijn verminderd van 149,8 miljard dollar in 1980 tot, naar men voorziet, 149,0 miljard voor dit jaar. Maar als je dat vergelijkt met de 104,8 miljard dollar in het recessiejaar 1982 lijkt de huidige situatie een serieuze verbetering, een belangrijk teken van herstel. Vergelijk het anderzijds met de 165,1 miljard dollar van 1979; breng de inflatiecorrectie aan, en je zal merken dat het huidige niveau meer dan 22 % beneden dat van 1980 ligt. Dan wordt het duidelijk dat de situatie niet zo gunstig is, zelfs niet vanuit het perspectief van de bedrijven. En nochtans, de vermindering van de inflatie en de intrestvoeten, gecombineerd met de groei van de tewerkstelling, van het besteedbare inkomen, van investeringen en winsten zijn de feiten die de realiteit van het Amerikaanse 'herstel' moeten omschrijven dat

sinds 1982 aan de gang is.

Rommelen met werklozen

Nu zijn er, los van de gemengde indrukken die je opdoet als je al deze punten van dichterbij bekijkt, veel andere terreinen waarover Reagan en zijn aanhang liever niet praten. En toch is het noodzakelijk die te onderzoeken om de aard van het economisch herstel te begrijpen.

Om te beginnen: van 1980 tot 1983 waren de VS gedwongen de ergste recessie — je kan in feite spreken van een depressie — te ondergaan sinds de jaren 30. De werkloosheid bereikte haar hoogste piek sinds de grote depressie van de jaren dertig. Halfweg Reagans eerste ambtstermijn, in december 1982, haalde ze een recordpercentage van 10,8 %. En bovendien is het aantal langdurig werklozen hoger dan in de vooroorlogse crisis. Maar om de aard van het huidige herstel te begrijpen is het nog belangrijker te weten dat de werkloosheid in september 1984 7,4 % bedroeg, wat exact evenveel is, als in januari 1981, toen Reagan begon aan zijn ambtstermijn. Tijdens zijn bewind daalde de werkloosheid nooit beneden 7 %, 25 maanden lang lag ze zelfs boven 8 % (en daarvan waren er 9 maanden met cijfers boven 9 %). In 't algemeen kan je stellen dat 30 % van de arbeidende bevolking te lijden had van één of meer golven van werkloosheid gedurende de eerste drie jaar van de Reagan-administratie. Hoe je dat ook afmeet, dit is het absolute record voor eender welk bewind sinds de jaren 30. Om het 'herstel' nog beter te begrijpen moet je bovendien ook weten dat er nu 900.000 meer officieel geregistreerde werklozen zijn dan eind 1980 op een huidig totaal van ongeveer 8,5 miljoen. Hebben we dan hierboven niet gezegd dat 6 miljoen meer mensen werk vonden? Dat is zo, maar de beroepsbevolking groeide aan met 6,9 miljoen, en zo wordt het duidelijk hoe het kan dat zowel terwerkgestelden als werklozen aangegroeid zijn sinds 1980. Het percentage werklozen nu is hetzelfde als bij het begin van de periode. Meer nog, het aantal langdurig werklozen ligt nu boven 30 %; in 1980 was dat 25 %. Het gevolg daarvan is dat velen buiten de werkloosheidsvergoedingen vallen. Anderen, vooral nieuwkomers op de arbeidsmarkt, kwamen nog nooit in aanmerking; nog anderen vielen uit de boot wegens de wijzigingen die Reagan aanbracht in de reglementeringen. Het ongelooflijke resultaat is dat sinds september 1984 slechts 27 % van de werklozen steun trekken, het laagste aantal in de VS sinds de werkloosheidsuitkeringen in voege kwamen, en

veruit het laagste aantal in eender welk geïndustrialiseerd land ter wereld.

Ongelukkig genoeg geven deze werkloosheidscijfers zelfs geen juist beeld van de ware omvang van het probleem. Ze houden geen rekening met de miljoenen die uit de actieve arbeidsmarkt weggewerkt zijn, d.w.z. die niet langer actief op zoek zijn naar werk, de zogenaamde *'ontmoedigde arbeiders'*. Hun aantal vergroot de officiële werkloosheidscijfers met 30 tot 50 %. Deze officiële cijfers houden evenmin rekening met de miljoenen mensen die noodgedwongen vrede nemen met part-time werk, óf met full-time werk maar tegen een veel lager loon of in veel slechtere omstandigheden. Je kan dus stellen dat de economische relance bereikt is op de rug van miljoenen werklozen.

Daarbij komt nog het volgende. De hoge werkloosheid heeft de onderhandelingspositie van de werkende klasse sterk verzwakt. Veel arbeiders en hun vakbonden zijn gedwongen lagere lonen te aanvaarden in ruil voor een kleiner aantal afdankingen. Het resultaat is dat het gemiddelde reële loon (d.i. na inflatiecorrectie) voor de grote meerderheid van de beroepsbevolking, nl. werknemers uit de particuliere sector, met uitzondering van kaderleden en landbouwers, vandaag ongeveer 0,50 dollar per week lager ligt dan in november 1980. In feite is het zelfs lager dan in 1964, 20 lange jaren geleden. Maar halfweg Reagans ambtstermijn lag het zelfs nog 5 dollar lager, zodat je dus van een korte-termijnverbetering zou kunnen spreken. In augustus 1984 was het gemiddelde uurloon van deze arbeiders 8,35 dollar wat, in vergelijking met 1980, een vermindering van de reële koopkracht met 1,4 % betekent.

Meer nog. Volgens een onderzoek van het Bureau of National Affairs resulteerden in 1983 alleen al 41 % van de CAO-onderhandelingen in een vermindering van de verzekeringen tegen ziekten en ongevallen, 55 % leidden tot verlaging van het pensioen, 25 % van de onderhandelingen reduceerden de uitkeringen van de ziekteverzekering en 23 % die van de verzekering voor tandheelkundige ingrepen.

Uitverkoren of verstoten

Werkloosheid en lage wedden zijn slechts twee van de vele negatieve aspecten van het herstel. Een derde is de dramatische wijziging in de inkomstenverdeling. Zoals we hierboven al zegden is het wel juist dat het globale persoonlijke inkomen merkkelijk gestegen is tijdens de Reagan-administratie, zelfs als je het bekijkt

per hoofd van de bevolking. Maar het is erg misleidend om enkel naar globale cijfers en algemene gemiddelden te kijken. Dat verdoezelt namelijk hoe de inkomens verdeeld zijn over de Amerikaanse bevolking. Voor het eerst in 25 jaar is de toename van de armoede zo dramatisch. In 1980 vielen 29,2 miljoen mensen (of 13 % van de bevolking) onder de officiële categorie *'diepe armoede'*. Nu zijn er dat 35,5 miljoen (of 15,2 %). Als je dan de vaak gehanteerde *'lage-inkomensgrens'* van het bureau of Labor Statistics bekijkt kom je tot de onthutsende vaststelling dat 36,3 % van alle Amerikanen onder de armoedelimiet leeft. Concreet gaat het hier om 84 miljoen mensen en 22,5 miljoen gezinnen. Volgens de meeste experts, ook deze van het Bureau of Labor Statistics (van de regering zelf dus) geeft dit laatste getal het meest reële beeld van de armoede in Amerika. Vanaf 1983 leefden meer dan 21 % van de Amerikaanse kinderen (en meer dan 25 % kinderen van 6 jaar en jonger) in zware armoede, en 50 % van de kinderen leefden onder het officiële lage-inkomstenniveau. Franklin Roosevelt zei in de jaren dertig dat hij een volk zag *'waarvan (minstens) één derde elke avond naar bed ging zonder voldoende kleren, voedsel of huisvesting'*. Dit is opnieuw waar in Amerika.

En toch was er van 1980 tot 1983 ook een toename van het aantal mensen die in betrekkelijke welstand leefden. Het percentage families die leefden boven de *'hogere levensstandaard'* (ook een officiële term) groeide van 15 tot 22,2 %. Dan is er nog de groep die men volgens hun inkomsten en consumptiepatronen vaak ietwat genereus de middenklasse noemt. De eigen cijfers van de regering tonen aan dat deze groep in dezelfde periode daalde van 55 tot 40 %. Reagan heeft dus een soort polarisatie tot stand gebracht. De middenklasse is aanzienlijk verkleind, een groeiend aantal mensen raakt onder de armoedegrens, maar anderen komen tot een zekere welstand. Zowel in de kranten als in wetenschappelijke artikels begint men nu te klagen over de *'verdwijnende middenklasse'*. Hier kunnen we nog even het volgende aan toevoegen. Een studie van het Urban Institute toonde aan dat tussen 1980 en 1984 per 100 families de 20 rijkste hun reële inkomen (d.i. na aftrek van belastingen) zagen vermeerderen met 8,7 %, terwijl datzelfde reële inkomen van de 20 armste met 7,6 % besnoeid werd. Om de klassieke termen te gebruiken: de rijken werden rijker, de armen armer. Wie dat combineert met het fenomeen van de inkrimpende middenklasse krijgt een idee hoe de VS steeds meer evolueren naar wat ooit omschreven werd als *'twee naties, verdeeld en ongelijk'*.

Tienden op het koren

Als je bovendien naar de rassensituatie kijkt wordt de echte gruwel van wat gebeurd is duidelijk. Vanaf het begin van de jaren 60 tot het midden van de jaren 70 is er een constante inspanning geweest om de inkomstenkloof tussen blank en zwart langzaam maar zeker te dichten. Die evolutie is nu niet alleen stopgezet, ze is zelfs omgekeerd. Een voorbeeld: de kloof tussen het inkomen van een volledig tewerkgestelde mannelijke arbeider en zijn zwarte collega verminderde van 1960 tot 1975 van 35 % tot 22 %. Vanaf 1983 bedraagt het verschil weer 29 %. En dan houden we nog geen rekening met het feit dat de werkloosheid bij de zwarte bevolking 17 % bedraagt, terwijl het algemene gemiddelde 7,4 % is. Zwartten lopen dus 2,5 keer meer gevaar om hun baan te verliezen. De combinatie van hoge werkloosheid en lagere lonen heeft tot gevolg dat het percentage zwarte families die in armoede leven tussen 1980 en 1983 officieel gestegen is van 28,9 % tot 35,7 %. Voor families van Spaanse origine was er een stijging van 22 % tot 28,4 %. Meer dan 56 % van alle zwarte kinderen leeft nu onder het officiële lage-inkomstenniveau. Als men de officiële term *'diepe armoede'* hanteert komt men tot een percentage van 46,3 % voor alle zwarte kinderen en de arbeidersfamilies van Amerika (die betalen immers het merendeel van de belastingen).

Dit financieringssysteem door leningen brengt een massale transfer van inkomsten teweeg, van de middenklasse naar de rijksten. een recent artikel in de New York Times stipte het al aan: Reagan heeft helemaal niet bezuinigd op het algemene nationale budget, wel op het budget voor armen, minder-valieden, voor onderwijs, gezondheidszorg, voeding, openbaar vervoer en huisvesting (om maar enkele voorbeelden te noemen). Het door de bezuinigingen vrijgekomen geld (en nog veel meer dan dat) betaalde Reagan aan banken en rijken als intrest op de steeds aanzwellende schuldenlast, maar een groot deel ging ook naar de Amerikaanse wapenindustrie.

Naast het probleem van de intrestkosten staat dat van de globale schuldenlast, zozegzegd een van de maatregelen die nodig waren om de economie van de VS gezonder en sterker te maken. Voorstanders beweren gewoonlijk dat men de omvang van de staatsschuld moet vergelijken met die van het BNP. Het argument is dan dat een meer ontwikkelde economie een grotere schuld kan verdragen. Het is de relatieve grootte die telt. Maar zelfs als men deze maatstaf hanteert is Reagans economische

politiek rampzalig, ook in de ogen van de meest conservatieve bankiers. Toen Reagan begon aan zijn eerste termijn bedroeg de staatsschuld 914,3 miljard dollar, een bedrag dat zich opgestapeld had in de loop van 200 jaren. Tegen het einde van het fiscale jaar was die schuld opgelopen tot 1,600,3 miljard, een groei van 75 % op slechts vier jaar tijd. Van 34,7 % van het BNP in 1980 was de staatsschuld gestegen tot 43,2 % in 1984, het hoogste peil sinds 1968

Schuldenlast uitgedrukt in % van het BNP

1965	64,2 %
1968	42,3 %
1970	39,2 %
1975	35,1 %
1980	34,7 %
1984	43,2 %

Op vier jaar tijd heeft Reagan het dus voor mekaar gekregen de vooruitgang ongedaan te maken die vier verschillende presidenten, twee van elke partij, in de loop van de vorige twaalf jaar geboekt hadden. Alles wijst erop dat de situatie vlug zal blijven verslechteren nu Reagan aan de macht blijft.

Wie de intresten opstrijkt, dat interesseert de conservatieve bankiers, zakenlui en economen niet zo erg, en zelfs de totale omvang van de staatsschuld stoort hen niet zozeer. Maar de massale staatsleningen nemen die kredietdollars in beslag die de mensen nodig hebben voor de aankoop van huizen en wagens en waarmee bedrijven investeringen willen financieren. Dat vinden ze het meest verontrustend.

Daarom veroorzaakt het enorme deficit hoge interestvoeten, die geleid hebben tot een dramatische vertraging van de economische groei deze laatste maanden. Maar hebben we dan niet juist gezegd dat de interestvoeten spectaculair gedaald zijn, na hun pieken van zowat 20 % halfweg de Reaganadministratie? Dat is zo, maar voor economen en zakenlui telt de reële interestvoet: het verschil tussen de nominale interest en het inflatiepercentage. Die zegt hoeveel het effectief kost om geleend geld terug te betalen. Op die manier bekeken lag de reële prime rate onder 3 % in 1980; nu bedraagt hij meer dan 8 %, het hoogste peil ooit geregistreerd in de VS.

Kronkelige logica van een dure dollar

Een ander gevolg van de hoge intrestvoeten is de artificiële hoge dollarwaarde. Als de intrestvoeten aanzienlijk hoger zijn in de VS dan in Europa (en tegenwoordig zijn ze dubbel zo hoog) dan proberen Europese banken en bedrijven hun geld te plaatsen op Amerikaanse banken, om hogere intresten op te strijken. Maar om dat te doen moeten ze hun eigen valuta van de hand doen en dollars kopen; zo vermindert de waarde van hun nationale valuta, terwijl de dollarkoers de hoogte ingaat.

Is een sterke dollar dan niet goed voor de VS? Enerzijds wel. Een sterke dollar betekent dat Amerikaanse toeristen goedkopere reizen kunnen maken in Europa. Amerikaanse bedrijven en het Amerikaanse publiek geraken voordeliger aan goederen en diensten in en vanuit Europa, en dat helpt de inflatie laag houden. Maar in veel opzichten is deze sterke dollar een ramp voor Amerika. Het feit dat Europese (en andere buitenlandse) goederen vrij goedkoop lijken voor Amerikanen brengt hen ertoe geïmporteerde goederen te kopen in plaats van de eigen productie. Het betekent ook dat de Europeanen (en de anderen) het duurder vinden om goederen te kopen die in de VS geproduceerd worden. Resultaat: de import vermeerderd, terwijl de export vermindert, wat de meest negatieve handelsbalans in de geschiedenis van de VS tot gevolg heeft. In 1980 bijvoorbeeld exporteerden de VS voor 56,1 miljard dollar naar Europa (de Sovjet-Unie en Oost-Duitsland niet inbegrepen), terwijl ze uit die landen importeerden voor 52,7 miljard, zodat er een overschot op de handelsbalans was van 3,4 miljard. Nu, in 1984, exporteert Amerika slechts 60,1 miljard en importeert het voor 69,7 miljard: een tekort van 9,6 miljard. Op wereldschaal gezien: in 1980 was er een handelstekort van 36 miljard. Vandaag is dat tekort opgelopen tot 118 miljard, 3,75 keer zoveel dus. Als men het totaalbeeld van de balans voor zowel goederen als diensten bestudeert, merkt men dat de VS gedurende dezelfde periode van een overschot van 9 miljard teruggevallen zijn op een tekort van 79,7 miljard.

Deze achteruitgang van de buitenlandse handel betekent dat in steeds meer industrietakken de goederen die in het land zelf geproduceerd worden steeds moeten vervangen worden door geïmporteerde goederen. Dit zorgt natuurlijk voor een nog zwaardere druk op de toch al benarde werkloosheidstoestand. En dit gebeurt niet omdat de arbeiders in Europa minder betaald worden dan in de VS. Integendeel, in veel landen van Europa worden ze relatief gezien beter betaald. En het gebeurt ook niet omdat

de goederen efficiënter geproduceerd worden, hoewel dit dikwijls een bijkomende factor is. De reden is veelmeer de buiten-sporige hoge dollarwaarde. Ironisch genoeg heeft dit het omgekeerde resultaat: het komt enigszins ten goede aan de Europese economieën, die beter in staat zijn naar de VS te exporteren. Maar vermits alle Europese landen de olie die ze in het buitenland kopen met dollars moeten betalen en vermits deze dollars kunstmatig duur gemaakt worden, gaat de prijs van de geïmporteerde olie de hoogte in. Het profijt van een grotere export naar de VS wordt daardoor praktisch ongedaan gemaakt; zelfs dit ogenschijnlijke voordeel voor Europa verdwijnt dus als je het nader bekijkt.

Als landen van de Derde Wereld trachten naar de VS te exporteren halen ze in feite voordeel uit de hoge dollarkoersen uit hun eigen lage loonkosten. Maar anderzijds worden ook deze landen zwaar getroffen. Eerst en vooral door de hoge intrestvoeten die ze moeten betalen voor de miljarden dollars voor leningen die ze op Amerikaanse banken hebben staan. Voor veel van deze landen ligt het bedrag van de intresten die ze verschuldigd zijn hoger dan de totale waarde van hun export. Ten tweede: de hoge dollarkoers maakt het hen bijna onmogelijk olie en andere internationale produkten te kopen die ze in dollars moeten betalen. Praktisch iedereen is het erover eens dat de combinatie van hoge Amerikaanse intrestvoeten en de daaruit resulterende dure dollar in de Derde Wereld een economische ramp heeft veroorzaakt van zo'n omvang dat zelfs sommige grote Amerikaanse banken bedreigd worden in hun voortbestaan, vermits deze Derde-Wereldlanden de grootste moeilijkheden krijgen hun betalingsverplichtingen na te komen.

Het kan ironisch klinken, maar als men voelbaar zou gaan snoeien in het federale budget en de intrestvoeten enorm zouden dalen, dan zouden de ontwrichtingen op korte termijn rampzalig worden voor de economie van de VS. Er zou zo goed als zeker een snelle terugname zijn van geld op de Amerikaanse banken, wat een versnelde liquiditeitscrisis ten gevolge zou hebben. De waarde van de dollar zou zakken, misschien zelfs 25 % in enkele weken. Dit zou onmiddellijk resulteren in een bijna verhoudingsgewijze toename van de importkosten, leidend tot een uitbreken van inflatie. Aangezien het daarenboven een hele tijd duurt voor de export-gerichte industrieën voordeel kunnen halen uit de nieuwe situatie, zou het korte-termijneffect een versnelde verslechtering betekenen van de handelsbalans. Op lange termijn zou alles evenwel verbeteren, maar in werkelijkheid zouden de heraanpassingen op korte termijn concreet even navenant zijn,

of zelfs navenanter, dan de situatie die de aanpassingen noodzakelijk maakt.

In een kort bestek

Je kan dus besluiten dat het economisch herstel onder Reagan hoge werkloosheid, lage lonen, groei van de armoede, verminderde sociale zorg tot gevolg had. De weddeverdeling is verslecht, de inkomstenkloof tussen de rassen is veel breder geworden, de staatsschuld neemt gigantische vormen aan, de reële in-trestvoeten zijn hoog en er is een groeiend tekort op de handelsbalans. Daarbij komt nog het volgende: onder het bewind van Reagan zijn de wetten op de burgerrechten, milieubescherming, veiligheid en gezondheid op het werk, en produktveiligheid voor de consumenten praktisch niet toegepast. Tegelijk kende de VS de grootste militaire expansie sinds WO II. Dit herstel heeft ook gezorgd voor de toename van een upper class die kan genieten van een hoge levensstandaard, lage belastingen, groeiende tewerkstelling in de spitstechnologie, goedkope geïmporteerde waren en voordelige reizen naar het buitenland. Deze mensen hebben het nog nooit zo goed gehad. Het is dus logisch dat zij Ronald Reagan herverkozen hebben, zowel rechtstreeks als door hun controle op de media en het onderwijs, en door de manier waarop ze de symbolen van patriotisme en nationalisme manipuleren.

Om helemaal eerlijk te zijn tegenover Reagan moeten we er wel op wijzen dat we het probleem van de lage lonen in Amerika en het veranderende patroon in de inkomstenverdeling (het fenomeen van de verdwijnende middenklasse) niet alleen aan hem te danken hebben. Een aantal economen in de VS ontdekken steeds meer tekenen van een groeiende 'deïndustrialisatie' van Amerika. Er is een snelle aangroei van zowel laagbetaalde arbeiders in de dienstensector (die meestal niet bij een vakbond aangesloten zijn) als van dikbetaalde (en evenmin in vakbonden gegroepeerde) werknemers met een hogere opleiding, kaderleden, en specialisten van de spitstechnologie. Het aantal redelijk betaalde banen in de produktiesector vermindert geleidelijk maar regelmatig. Ofwel is de groeiende automatisering daarvan de oorzaak, ofwel is het voordeliger die produktiesector naar de Derde Wereld te verhuizen, waar men immers veel lagere lonen moet betalen.

Zoals een belangrijke studie (Bluestone) aantoont, ving dit model aan in de late jaren '60, en versnelde het tijdens de jaren '70 en '80. De studie stipt aan dat 63 % van de miljoenen nieuwe

banen die tussen 1969 en 1982 werden geschapen, te situeren zijn in die industriesectoren die gemiddeld de laagste lonen uitbetaalden. Bluestone toont ook aan dat van 1973 tot 1980 er een lichte toename was in de volledige tewerkstelling in de verwerkende industrieën, terwijl het aantal produktie-arbeiders in die industrieën met 5 % afnam — maar dit was te wijten aan de toename van het aantal banen op het directieniveau. De meeste experts voorspellen dat deze tendens naar de polarisatie van de Amerikaanse arbeidskrachten (beter bekend als de ontwikkeling van de tweeledige arbeidskrachtenmarkt) zich tijdens de komende decennia zal doorzetten, zelfs versnellen.

Twee angstaanjagende socio-politieke aspecten van dit fenomeen zijn 1) dat de lage-lonensector bevolkt zal worden door zwarte, vrouwelijke en spaanssprekende arbeiders. Dit impliceert dat deze arbeiders buiten alle verhoudingen aanwezig zijn in het totale aantal arbeidskrachten. Toch blijkt de grote meerderheid van de laagst betaalde arbeiders en de armen in de VS blanken te zijn. 2) dat, wegens de educatieve en bekwaamheidsvereisten, alsook wegens de sociaal/culturele/taal-barrières, de mogelijkheden voor een naar boven gerichte mobiliteit begrensd zijn. Er bestaat dus een reëel gevaar dat de VS nog verder zullen gaan op de weg naar een bevestiging van een sociaal-economische structuur die hierboven reeds bestempeld werd als *'twee naties, afzonderlijk en ongelijk'* en alle voorspelbare problemen die dit meebrengt: uitbuiting, sociaal-politieke spanningen, zelfs geweld.

De theorie van de aanbodeconomie

In de jaren '70 begonnen in de VS gelijktijdig inflatie, werkloosheid, trage negatieve economische groei, trage of zelfs negatieve produktiviteitsgroei en een hardnekkig handelsbalans-deficit de kop op te steken. Keynesianisme, d.w.z. vraag-economie, kon geen oplossingen aanreiken voor deze situatie. Voor de Keynesianisten zou een stijgende werkloosheid aanleiding geven tot een lage vraag voor goederen en diensten, en bijgevolg zou werkloosheid opgelost kunnen worden door de vraag te doen stijgen door de belastingen te verlagen, de overheidsuitgaven te verhogen en de hoeveelheid geld te vergroten. Maar aan de andere kant stelden ze dat inflatie veroorzaakt wordt door een stijgende vraag, en daarom opgelost kan worden door een verhoging van de belastingen, verlaging van de overheidsuitgaven en een kleinere geldhoeveelheid. Nu ze geconfronteerd werden met zowel inflatie als werkloosheid, konden ze geen voor de hand liggende politiek

voorstellen die zowel het ene als het andere probleem zou oplossen.

De aanbod-economen daarentegen beweren een adequaat antwoord gevonden te hebben :

1. inflatie wordt niet veroorzaakt door het feit dat de vraag sneller groeit dan het aanbod, maar wel omgekeerd. Het probleem is er dus veeleer één van een te laag aanbod.

2. de trage groei in het aanbod van goederen en diensten, de hoge werkloosheidscijfers en de lage produktiviteitsgroei worden veroorzaakt door de schrale kapitaalsinvesteringsen

3. het tekort aan investeringen is te wijten aan te hoge intrestvoeten.

4. het kapitaaltekort is te wijten aan : a) de lage winsten, b) de pessimistische psychologische houding van potentiële investeerders, c) het absorberen van te veel kapitaal door de federale regering wegens de onophoudelijke deficieten.

5. de lage winst en de rampzalige psychologische atmosfeer zijn te wijten aan de buitensporige marktregulering door de overheid, op vijf gespecificeerde vlakken : a) gezamenlijke belastingen en belastingen op potentiële investeerders zijn te hoog; b) milieu- en c) gezondheidsregelingen mengen zich in de bedrijfsleiding; d) gelijkheidsregelingen interfereren in het personeelsmanagement; e) veiligheidsregelingen op het vlak van de produkten beïnvloeden het ontwerpen van produkten.

6. de hoge intrestvoeten vloeien voort uit het feit dat : a) de overheid te veel geleend kapitaal opneemt wegens de deficieten en b) er een tekort aan kapitaal ontstaat wegens de lage winsten en pessimistische investeerders.

7. het tekort op de handelsbalans wordt veroorzaakt door de lage produktiviteit en de hoge waarde van de dollar, terwijl die overgewaardeerd wordt door de hoge intrestvoeten. Vertrekkend vanuit deze analyse kan men zes voorstellen doen om de problemen op te lossen : 1) de overheidsingrepen verminderen of uitschakelen; 2) de belastingen verlagen; 3) alle overheidsdeficieten uitschakelen; 4) de arbeidskrachten en de vakbonden aanzetten tot harder werken en geen eisen te stellen voor loonsverhogingen; 5) de belastingen behouden voor de lagere en middenklasse, die hun inkomsten niet investeren; 6) de sociale uitkeringen verlagen.

Een cruciale gevolgtrekking uit hun analyse en voorstellen is dat een belastingverlaging zou ontstaan uit een verlaging van de belastingstarieven en niet zou resulteren in lagere belastinginkomsten. Dit kon bereikt worden door de snelle economische

groei, die automatisch zou leiden tot stabiele overheidsinkomsten. Overigens zou een reductie van de overheidsuitgaven tot stand komen wegens de besnoeiingen in de sociale uitkeringen. Toch moeten enkele leemtes in hun analyse worden aangestipt :
- tijdens de jaren '70 wás er geen tekort aan investeringskapitaal. Veel van de grote bedrijven immers hadden te lijden onder een overvloed van kapitaal.

- het tekort aan investeringen in nieuwe bedrijven was reëel. Maar dit was veeleer te wijten aan een overvloed van ongebruikte capaciteit. Waarom dus nieuwe faciliteiten creëren als de oude niet worden gebruikt ? Ten tweede was het te wijten aan de beslissing nieuwe, meer produktieve fabrieken in de Derde Wereld, in te planten waar de lonen 1/25ste of 1/50ste bedragen van die in de VS en Europa, waar er geen vakbonden zijn, en waar er geen overheidscontrole is op de ondernemingen.

- het ligt niet voor de hand dat de overheidstussenkomsten op het vlak van milieu, gezondheid, veiligheid en consumentenrechten enig effect zouden hebben op de ondernemerswinsten. De studies van de overheid zelf (door de Council of Environmental Quality) hebben aangetoond dat de impact van milieuwetten een verhoging veroorzaakte van de werkgelegenheid, dat de prijzen stegen met minder dan 1/2 of 1 % en dat er weinig of geen verlaging was van de winsten.

- aan de andere kant maken toespraken van bedrijfsleiders duidelijk dat deze wetten gezien worden als een socialistische vorm van inmenging in de beheersrechten en moeten worden afgeschaft, of zeker toch worden beperkt voordat ze een wettelijk precedent zouden vormen voor verdere inspraak van de bevolking.

- inflatie wordt niet veroorzaakt door een grote vraag. Gedurende de jaren '70 immers liepen de loonsverhogingen achter op de prijsverhogingen.

- als de winstvoet laag is, is dit vooral te wijten aan slecht bedrijfsbeheer, die een markt verkeerd interpreteerde of niet moderniseerde.

Aangezien hun analyse dus verkeerd was, kon hun politiek uiteraard niet de beoogde resultaten bereiken. De wijziging van de belastingswetten bvb. leidde niet tot een massale stroom van nieuwe investeringen, maar wel tot een versnelling van bedrijfs-overname en buitenlandse investeringen, en tot een verslechtering van de inkomensverdeling. En aangezien een snelle economische groei zich niet voordeed, zou men verwachten dat een verlaging van de belastingstarieven zou leiden tot een toename van het deficiet — zeker als de besnoeiingen van de orde van 25 % of meer zijn. Daarenboven werden de militaire uitgaven drastisch

opgevoerd.

Deel twee. Heeft Reagan de tactieken van de aanbodeconomie toegepast ?

Als we Reagans economische programma's vergelijken met de tactieken die de aanbodeconomen voorstaan blijkt het volgende :

1. Hij heeft voorstellen gedaan om de regulerende maatregelen van de regering af te zwakken, vooral op het gebied van de milieubescherming, burgerrechten en veiligheid en gezondheid op het werk, maar hij slaagde er niet in de wetten te laten veranderen. In plaats daarvan ging hij drastisch snoeien in de budgetten van de bureaus die toezicht houden op het naleven van deze wetten, en vaak benoemde hij op leidinggevende functies in deze bureaus mensen die fundamenteel gekant waren tegen de wetten en de uitvoering ervan. Er is nochtans geen enkel bewijs dat deze inspanningen merkbare voordelen opleverden voor de bedrijven, zoals de verdedigers van de aanbodeconomie voorspeld hadden.
2. Hij is erin geslaagd een reeks veranderingen in de belastingwetten door te drukken die in het voordeel spelen van de rijken en van de bedrijven (waarvan men verwacht dat ze investeringen zullen doen). De middenklasse en de armen, die *'alleen maar'* consumeren, worden erdoor benadeeld.
3. Arbeiders en hun vakbonden moesten noodgedwongen veel voordelen inleveren die ze vroeger verkregen hadden, en hun lonen gingen niet beduidend omhoog, als men de reële koopkracht als maatstaf neemt.
4. Reagan slaagde erin de toepassingscriteria voor een hele reeks sociale programma's te versmallen en enkele schafte hij zelfs af. De globale uitgaven voor de sociale zekerheid zijn dus wel gestegen, maar lang niet in dezelfde mate als het aantal mensen dat er vroeger voor in aanmerking zou zijn gekomen. Het resultaat is een aanzienlijke verslechtering van de levensomstandigheden voor vele armen, ouderen en minder valieden.
5. Op één gebied slaat Reagan de aanbevelingen van de aanbodeconomen helemaal in de wind, namelijk als hij zich een staatschuld zonder voorgaande op de hals haalt. Sommige gevolgen van deze zware schuld hebben we hierboven al besproken.

Wat ons interesseert is de vraag of de aanbodeconomie tijdens Reagans eerste ambtstermijn wel een valabele kans op slagen kreeg. Het antwoord is dus negatief. Hoewel Reagan er aanspraak op maakt een aanbodeconoom te zijn kan je de meeste aspecten

van zijn programma Keynesiaans op zijn ergst noemen. Het is bovendien hoogst onwaarschijnlijk dat het programmapakket van de aanbodeconomie de verhoopte resultaten zou hebben als het wel een faire kans kreeg.

Oude, onvervalste, beproefde Keynes

Het was duidelijk dat Reagan, zoals de meest conservatieven, bij voorkeur zijn aandacht zou toespitsen op inflatievermindering als hij geconfronteerd werd met het tweeledige probleem van inflatie en werkloosheid. De meest probate manier om dat te doen was de onvervalste en beproefde Keynesiaanse techniek: een gigantische recessie veroorzaken, gepaard met hoge werkloosheid. Het was precies deze Keynesiaanse tactiek die Reagan volgde. De onmiddellijke massale besnoeiingen op sociale programma's en op de regulerende inspanningen van de regering, de belastingswijzigingen die de koopkracht aantastten en de hoge intrestvoeten hadden precies dat effect dat elke Keynesiaan voorspeld zou hebben. Het land kwam terecht in de zwaarste recessie van de laatste 45 jaar. De snelle groei, voorspeld door de aanbodeconomen, kwam er niet.

Maar waarom, kan men zich met Reagan afvragen, ging de intrestvoet niet naar beneden terwijl toch de staatsuitgaven besnoeid werden, de belastingswetten veranderden, en de inflatie verminderde? Het antwoord is natuurlijk dat bankiers en zakenlui '*voodoo economics*' echt wel herkennen als ze ermee te maken krijgen. Ze wisten heel goed dat het programma niet zou en niet kon slagen. De belastingsverminderingen (zelfs al waren het alleen de rijken en de bedrijven die ermee gebaat waren) zouden zeker tot resultaat hebben dat de regering de volgende 4 tot 5 jaar 750 miljard belastingsinkomsten zou verliezen (en de aanbodeconomen hadden juist beloofd dat zo iets niet zou gebeuren). Toen Reagan het op de koop toe gedaan kreeg de militaire uitgaven fors de hoogte in te jagen (wat de regering tijdens diezelfde 4 tot 5 jaar ongeveer 300 miljard zou kosten) waren de gevolgen klaar en duidelijk. Zelfs de massale inkrimpingen op de sociale programma's konden geen tegengewicht vormen voor het deficit van ongeveer 1.050 miljard dollar dat de meeste economen zagen opdoemen, als gevolg van de verloren belastingsinkomsten en nieuwe militaire uitgaven. Dat deficit zou jaarlijks gemiddeld 200 miljard dollar bedragen gedurende de volgende 4 tot 6 jaar. Het was duidelijk dat deze inkrimpingen in het beste geval 75 tot 100 miljard zouden besparen. De zakenwereld wist natuurlijk heel goed dat een groot deel van dat geld zou opge-

slorpt worden door de verhoogde vraag naar steun, het gevolg van de werkloosheid die met een recessie gepaard gaat. De Amerikaanse regering zou ongetwijfeld enorme leningen moeten aangaan. Dat is de reden waarom de intrestvoeten niet daalden.

De meeste vooraanstaande zakenlui en economen verwachtten bovendien dat de verhoogde vraag naar leningen hoogstwaarschijnlijk een nieuwe inflatiegolf zou veroorzaken, zodra de vermeerderde militaire uitgaven hun weerslag zouden krijgen op de economie. De situatie van hoge inflatie en gelijktijdige grote werkloosheid zou daarmee opnieuw bereikt zijn.

En vermits ze zich vroeger al de vingers verbrand hadden met reële intrestvoeten die 'te laag' waren voor de inflatie zouden ze er nu zeker voor zorgen de intrestvoeten hoog genoeg te maken, om zeker te zijn van reële winsten.

Zoals elke Keynesianist had kunnen voorspellen hield de zware recessie de inflatie tegen. En dan, naarmate de militaire uitgaven zich deden voelen in de economie, begon het verwachte herstel. Maar dit herstel was niet te danken aan de vermeerdering van het beschikbare investeringskapitaal, noch aan de lage intrestvoeten waarop de aanbodeconomen hoopten, en evenmin aan de veranderde verwachtingspatronen die ze voorspeld hadden, het was enkel en alleen te danken aan het succes van de oude en vertrouwde Keynesiaanse techniek: deficitaire militaire uitgaven moeten de economie uit het slop van een recessie halen, die opzettelijk veroorzaakt was om de inflatie tegen te gaan. En dan kan de kringloop opnieuw beginnen.

Een dooie mus

Het enige nieuwe element is dat deze expansie — waarvoor de redenen hierboven al opgesomd zijn — niet gepaard ging met aanzienlijke loonvermeerderingen voor de middenklassen en de lagere klassen (hoewel de wedden van groepen met hogere inkomens, managers, specialisten in de spitstechnologie, mensen met een hogere opleiding wel beduidend de hoogte ingingen). Dat ze niet in staat was de werkloosheid beneden de 7 % te halen. Dat de armoede toenam, niet verminderde.

Daarom blijkt een inflatie veroorzaakt door hoge vraag niet direct voor morgen te zijn. Dit kan resulteren in een bescheiden vermindering van de intrestvoeten, ondanks de hoge staatschuld. Maar volgens deze staatsschuld en de inflatie tengevolge van gemanipuleerde prijzen (grote bedrijven trachten hun winsten te handhaven door minder goederen tegen hogere prijzen te verkopen aan de hogere-inkomensklasse) is het niet waarschijn-

lijk dat de intrestvoeten noch de inflatie meer dan een punt zullen dalen. En waarschijnlijk is dat te weinig en te laat. De combinatie van hoge reële intrestvoeten, een overgewaardeerde dollar en een gigantisch tekort op de handelsbalans zijn er de oorzaak van dat het herstel al verminderd is van 10,1 % in het eerste kwartaal van 1984 tot 2,7 % tijdens het derde kwartaal; de weg voor de nieuwe recessie wordt volop bereid.

Een voorbeeld: de Business Council (een organisatie waarin de directeurs van de 200 voornaamste Amerikaanse bedrijven zetelen) berichtte onlangs (International Herald Tribune, 15 oktober 1984) dat een studie van hun economisch bureau tot de volgende conclusie kwam: *"een zware staatsschuld en grote tekorten op de buitenlandse handel brengen de economie in gevaar... beide zullen volgend jaar recordhoogten bereiken ... De helft van de leden van het bureau verwacht dat de volgende recessie nog vóór einde 1986 zal beginnen"*.

Ze voorspellen ook dat de prime rate volgend jaar naar 14,5 % zal klimmen en dat de staatsschuld 10 miljard hoger zal liggen dan Reagans laatste schatting.

En in een erg angstaanjagend rapport (International Herald Tribune, 22 en 23 oktober) zegde William Isaac, de voorzitter van de Federal Deposit Insurance Corporation (die depositogelden van handelsbanken verzekert tegen de gevolgen van een bankroet) dat hij een lijst kan opstellen van 797 banken in gevaar. Dat is meer dan dubbel zoveel dan in november 1976, het vorige record sinds de grote depressie van de jaren 30. Volgens hem zijn er in 1984 al 66 banken gesneuveld, en waarschijnlijk zullen er dit jaar nog 9 volgen. Nog nooit sinds de jaren 30 lag het aantal faillissementen zo hoog als tijdens de laatste 3 jaar.

Er zijn anderzijds wel bewijzen dat de consumptieuitgaven nog iets zullen toenemen, vooral voor de hogere inkomens. Misschien zullen ook meer mensen gaan kopen op krediet als de intrestvoeten een beetje dalen. Sommige firma's zullen meer investeren: zij die door de toenemende import gedwongen worden te automatiseren (om de loonkosten te drukken) en de hoogtechnologische bedrijven. Als dit allemaal gebeurt, zou het kunnen helpen. Maar nog zou de economie waarschijnlijk maar een 2 of 3 % groeien, en dat dan slechts gedurende één jaar.

Hoe dan ook, de nieuwe regering zal moeten trachten de belastingen te verhogen en de schuld te verminderen. Reagan zal de belastingsverhogingen vermommen als wijzigingen in de belastingswetten. Of het nu een nieuwe inkomstenbelasting met een vast tarief wordt, of een nieuwe BTW, de armen en de middenklasse zullen zwaarder getroffen worden dan de hogere inkomens.

Toch zal, in de beste Keynesiaanse traditie, elke versie van Reagans fiscale politiek alleen maar zorgen voor een versnelling en een verergering van de volgende recessie, die verwacht wordt tegen einde 85 of begin 86. En gezien de hoge werkloosheid, de toegenomen armoede, en de structurele druk die de beroepsbevolking polariseren kan zoiets alleen maar betekenen dat de sociale spanningen binnen de Amerikaanse staat zullen toenemen. In het verleden bestond er maar een manier om uit dit moeras te raken: de armen en de werkenden werden de oorlog in gestuurd, hun vrouwen vonden werk in wapenfabrieken. Voor vrouwen zal men naar andere oplossingen moeten uitkijken, wegens de automatisering en de veranderde technologie; soldaten heeft men nog altijd nodig.

Centraal-Amerika, Midden-Oosten, vredesbeweging hou je klaar. Het zou best kunnen dat je binnenkort de handen vol hebt.
